

FOLKHEMMET I FÖRÄNDRING

Vi har blivit mästare på familjehyckleri

Esselte foto "Hur kom det sig att min generation inte tog upp stafettpinnen från 70-talets familjekritik och fortsatte vidareutveckla och hitta alternativa sätt att organisera våra liv?", frågar sig Maria Sveland.

Gamla, goa trygga Sverige. Lagomlandet med limpsmörgås och jantelag. Ett blågult folkhem för alla. Eller? DN Söndag har bjudit in sex skribenter för att ge sin bild av det svenska folkhemmet 2008. Författaren Maria Sveland skriver om det stora kärnfamiljsfrosseriet - och varför vi inte orkar engagera oss i något annat än bostadsrättsföreningen.

Del 1.

Familjeonanin.

Det är professor i historia, Yvonne Hirdman, som myntar begreppet. Hon snörper med munnen, liksom spottar ut ordet: Familjeonani! Vi sitter i hennes rum ute på Stockholms universitet och pratar om den märkliga utveckling som skett de senaste 50 åren. Hur politiserandet av familjen förvandlats tillbaka och åter blivit ett individuellt projekt.

"På 60-talet var familj ett skällsord. Det var inom familjen som man ansåg att neuroser och psykoser frodades", säger Yvonne. Det skrevs böcker om familjelivet och tvåsamheten, det diskuterades och inte minst experimenterades med storfamiljer och kollektiv. Familjen ansågs trång och syrefattig och de gamla liken i garderoben skulle rensas ut. Som trollen som spricker i solen menade man att familjehemligheterna skulle offentliggöras. Kvinnorörelsen drev familjekritiken framåt och ordnade offentliga hearingar om det tabubelagda våldet och övergreppen inom familjen. Familj var politik.

Men vad hände med alla diskussioner, all analys, all kritik, alla reformer?

Familjeonani.

Jag handlar mat till min alldeles egna familj, frysta köttbullar och makaroner i dag igen, och kastar en hastig blick på tidningshyllan, den dignar av familjeonani. Sju olika inredningsmagasin samsas om utrymmet med ett tiotal matlagningstidningar. Till vänster om dessa ser jag flera bröllopsmagasin. Jag ser tidningar som heter Mama och till och med en tidning som heter Family living - "Familjens nya drömtidning om inredning och resor". Alla dessa tidningar om matlagning, inredning, bröllop finns också representerade i flera av tevekanalernas utbud. Ett slags populärkulturellt odlade av familjelivets accessoarer.

Om man dessutom bor i en storstad med galopperande bostadspriser och politiker som systematiskt avvecklat och sålt ut allmännyttan blir det plötsligt så glasklart. Att döma av populärkulturen, de blanka magasinerna och teveprogrammen, så kan budskapet sammanfattas med orden "pyssla med och i ditt hem". Familjeonani.

Och jag tänker att allt är smart uttänkt och vill man vara konspiratorisk (och det vill man för det blir roligare då) så kan vi konstatera att det går åt en hel del tid att ägna sig åt höga banklån, inredning och matlagning. Snacka om att det blir lite tid över åt annat, till exempel politiskt engagemang. Om människor i dag överhuvudtaget är engagerade i något så är det

möjligen sin egen bostadsrättsförening. Att någon överhuvudtaget skulle ägna dyrbar tid åt en politisk förening känns som ren nostalgi.

Jag tänker på Ernst. Han ler inbjudande mot mig i teverutan i mitt vardagsrum. Han har uppkavlade ärmor och hamrar och spikar, pratar lite, stånkar och stönar. En glänsande svettpärla i hans panna, en flämtande andhämtning när han böjer sig ner på alla fyra och jag tänker att det här är porr.

Jag tänker på människor i min omgivning - kolleger, bekanta, vänner - som gjort som Ernst, skaffat sig en sommarstuga eller en bostadsrätt eller ett hus med renoveringsbehov. Som satt i gång och hamrat och spikat medan svetten lackat och ja, andhämtningen har blivit ansträngd. För precis som porren döljer en verklighet bakom alla stön så döljer renoveringen ett tidskrävande arbete som skapar hemskt tråkiga semestrar och allvarliga kriser i relationen.

Inredningstidningarna har namn som innehåller orden interiör och hem, och stolta och glada familjer visar upp sina topprenoverade, hyperinredda hem. Texterna beskriver hur de hittade huset och blev förälskade: "Det var kärlek vid första ögonkastet. Det huset skulle hon ha!", säger mammalediga Caroline och beskriver i nästa mening sin städmani. "Om det är stökigt hemma kan jag inte gå och lägga mig. Jag diskar alltid undan och puffar kuddar innan jag lägger mig. Det ska vara fint när jag kommer upp, då mår jag bäst."

I deras hem finns ett uppförstorat bröllopsfoto som täcker en hel vägg och det blir tydligt hur allt hänger ihop och förstärker varandra i äktenskap, familj, inredning. Caroline beskriver också hur mycket friare hon känner sig sedan de bytte lägenhet mot hus.

"Jag är rätt rastlös av mig, men nu kan jag bara vara hemma och mysa, pyssla och baka. Här är så tyst och stilla, rofylld och lugnt, särskilt på vintern. Nu vill jag bara vara hemma!"

Här ryms inga problem med ojämställdheten (men vi anar den som ett bråddjup), här reproduceras i stället gamla urkonservativa idéer om kvinnligt och manligt. Han jobbar och hon är hemma och pysslar. Här är recepten alltid krångliga och festen aldrig spontan och enkel. "Bästa festen är välplanerad" är rubriken på ett av reportagen där skräckexemplet är tjejen som ringde runt kvällen före och bjöd sina vänner på födelsedagsfest. Hur crazy får man bli liksom? Nä, här är det som sagt planering som gäller. Hyr ett extra kylskåp, en ismaskin, ett partytält och se för Guds skull till att den raffinerade sufflén inte faller ihop!

"Att sedan under själva festen ha ett körschema till hands där allt står uppskrivet i kronologisk ordning är guld värt. Bestäm klockslag för när dryckerna ska serveras, när man ska hälsa alla välkomna, när maten ska dukas fram och så vidare."

Om någon om trettio år vill veta hur tidsandan var kring början av 2000-talet så är det bara att visa upp ett nummer, vilket som helst från vilken som helst av inredningstidningarna. Här finns familjeonanin koncentrerad och återgiven i varenda bild, varenda text.

Det är 2008 fast som om 60- och 70-talet aldrig ägde rum. En slags uppdaterad hypervariant av 50-talets familjehyckel. Men varför blev det så här? Hur kom det sig att min generation inte tog upp stafettspinnen från 70-talets familjekritik och fortsatte vidareutveckla och hitta alternativa sätt att organisera våra liv? Varför denna desperata uppvisning av våra hemmaceller?

Tiina Rosenberg sa en gång i en intervju att kärnfamiljen alltid måste manifesteras sig. Det är kanske det som allt detta handlar om? Ängsliga manifestationer som döljer allt som är på riktigt?

I en tid när privatiseringen står på topp, när valfrihet är en lysande reklamslogan, när allt ansvar läggs på dig som individ och ord som välfärd och solidaritet anses omoderna och fula, i den tiden kanske etiketter, titlar och manifestationer blir desto viktigare?

Ju större så kallad valfrihet, desto större kaos och längtan efter ordning och reda. Som i kärnfamiljen.

Kanske är det också av denna anledning som min generation gifter oss högkyrkligt, stockkonservativt och väldigt påkostat.

I en tid när det är fullt möjligt att skilja sig utan att bli stigmatiserad (och där många relationer ofta slutar med separation) blir det kanske desto viktigare med ett fett bröllop som manifesterar att vi verkligen, verkligen satsar på varandra. I nöd och lust, livet ut?

Men det finns en paradox, kärnfamiljsromantiken speglar inte verkligheten. I verkligheten bortom de blanka magasinerna är familjebegreppet betydligt större än att bara omfatta mamma, pappa, barn. I verkligheten finns regnbågsfamiljer, bonusbarn, bonusföräldrar, ensamstående, plastsyskon, singelhushåll, älskare och älskarinnor i alla möjliga konstellationer.

Paradoxen finns också i fakta. Den som bland annat berättar att familjen, hemmet, är den farligaste platsen att vara på för kvinnor och barn.

Eller det faktum att det köps fler receptböcker än någonsin samtidigt som vi handlar mer snabb- och mikromat än någonsin.

Eller sociologen Jörgen Larssons studie om tidspress, som förvånande nog visade att ensamstående föräldrar med delad vårdnad om barnen upplevde mycket mindre tidspress än sammanboende föräldrar. Kärnfamiljsföräldrarna satt oftare fast i spiralen jobb och konsumtion. Långa arbetsdagar och många ägodelar som till exempel sommarstuga, båt, bil, eller inredningen av den egna bostadsrätten gjorde dem mycket mer tidspressade än de ensamstående föräldrarna. Som visserligen ägde mindre, men som också på grund av det hade mer tid över.

Med allt vi vet om hur verkligheten faktiskt ser ut blir familjeonanin rent absurd med sin förljugenhet och sitt lyckohyckel.

För om vi börjar prata ärligt och jämföra kommer det att visa sig att våra högst personliga erfarenheter från familjelivet har många likheter. Det du tror handlar om dig handlar förvånande ofta också om mig. Att våga se att det finns strukturer som påverkar oss alla innebär inte att man fråntar individen sitt eget ansvar, däremot blir lösningarna kanske oftare kollektiva. En riktning av fokus bort från mitt och ditt, en möjlighet att börja prata om oss i stället. Och kanske skulle det innebära att vi slutade tro att lösningen på våra problem är hyperinredda hem med designprylar och smarta förvaringsutrymmen?

Vi kanske till och med skulle kunna börja se familjeonanin för vad den verkligen är: en uppvisningen som döljer en svindlande avgrund. En manifestation som ockuperar din hjärna, dränerar dig på energi och håller dig fullt sysselsatt så att du aldrig hinner se det som pågår utanför din egen bostadsrätt.

Maria Sveland
litteratur@dn.se

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt.